

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
УКРАЇНИ НА СТАН КРИМІНОГЕННОЇ
СИТУАЦІЇ**

Київ 2022

УДК 351.74:343.9(477)

В 80

Авторський колектив

Дякін Я.О., кандидат юридичних наук; **Копан О.В.**, доктор юридичних наук, професор; **Андросюк В.Г.** кандидат психологічних наук, професор

Рецензенти:

Шевчишен А.В. – начальник відділу Головного слідчого управління Національної поліції України, доктор юридичних наук, доцент;

Сущенко В.Д. – головний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор, заслужений юрист України

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ України 23 листопада 2022 року (протокол № 3)

В 80 Вплив діяльності Національної поліції України на стан криміногенної ситуації / Дякін Я.О., Копан О.В., Андросюк В.Г.: Нац. акад. внутр. справ, 2022. 66 с.

У роботі наведено аналіз впливу діяльності Національної поліції України на стан криміногенної ситуації в державі. Досліджено основні напрями діяльності поліції щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням, оцінено чинники, що впливають на ефективність правоохоронної діяльності, а також визначено напрями вдосконалення діяльності Національної поліції з метою підвищення рівня публічної безпеки та зниження злочинності.

Аналітичний огляд призначений для працівників правоохоронних органів, а також курсантів і слухачів, науково-педагогічного складу вищих навчальних закладів правоохоронних органів.

УДК 351.74:343.9(477)

В 80

© Національна академія внутрішніх справ, 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. Організаційно-правові засади міжгалузевого управління у сфері забезпечення громадської безпеки та порядку.....	7
2. Протидія організованим злочинності у контексті забезпечення національної безпеки України.....	23
3. Механізми організації діяльності суб'єктів забезпечення громадської безпеки і порядку.....	39
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62

ВСТУП

Забезпечення належного рівня публічної безпеки, правопорядку та ефективної протидії кримінальним правопорушенням є одним із пріоритетних напрямів державної політики України. Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» одним із основних завдань Національної поліції України є забезпечення охорони прав і свобод людини, протидія злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг суспільству. Ефективність реалізації цих завдань безпосередньо впливає на стан криміногенної ситуації, рівень захищеності населення та довіру громадян до правоохоронної системи.

В умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України питання оцінки впливу діяльності Національної поліції на стан криміногенної ситуації набуває особливої актуальності. Воєнний стан спричинив трансформацію структури злочинності, появу нових криміногенних ризиків, пов'язаних із незаконним обігом зброї, колабораційною діяльністю, кіберзлочинністю, шахрайствами, торгівлею людьми, незаконним обігом гуманітарної допомоги та іншими кримінальними правопорушеннями. Одночасно значно розширилися функції поліції щодо забезпечення правопорядку, документування воєнних злочинів, евакуації населення, охорони об'єктів критичної інфраструктури, участі у стабілізаційних заходах на деокупованих територіях та взаємодії з іншими складовими сектору безпеки і оборони.

Стан криміногенної ситуації є комплексною характеристикою рівня, структури та динаміки злочинності, яка формується під впливом соціально-економічних, політичних, демографічних, інформаційних та інших чинників. Водночас одним із

ключових факторів, що впливає на її зміну, є ефективність діяльності правоохоронних органів, насамперед Національної поліції України. Саме від своєчасності реагування на кримінальні прояви, якості превентивної роботи, ефективності розкриття кримінальних правопорушень, взаємодії з населенням, органами державної влади та місцевого самоврядування значною мірою залежить рівень криміногенної безпеки держави.

Сучасні підходи до поліцейської діяльності дедалі більше ґрунтуються на принципах проактивного управління безпекою, кримінального аналізу, ризик-орієнтованого планування, використання інформаційно-аналітичних систем, цифрових технологій та моделей поліцейської діяльності, орієнтованої на потреби громади (Community Policing). Такий підхід спрямований не лише на реагування на вже вчинені кримінальні правопорушення, а й на своєчасне виявлення криміногенних факторів, усунення причин та умов, що сприяють злочинності, а також формування безпечного середовища для населення.

Особливого значення набуває оцінка ефективності діяльності Національної поліції з урахуванням сучасних міжнародних стандартів правоохоронної діяльності та практики держав Європейського Союзу. У більшості європейських країн основними критеріями оцінювання роботи поліції є не лише статистичні показники розкриття кримінальних правопорушень, а й рівень довіри населення, відчуття безпеки громадян, ефективність профілактичної діяльності, якість взаємодії з громадою та спроможність правоохоронних органів своєчасно реагувати на новітні кримінальні загрози.

Актуальність підготовки цього аналітичного огляду зумовлена необхідністю комплексного аналізу взаємозв'язку між діяльністю Національної поліції України та станом криміногенної ситуації, визначення основних чинників, що впливають на ефективність поліцейської діяльності, а також узагальнення сучасних наукових підходів і практичних механізмів удосконалення правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення держави.

Метою аналітичного огляду є дослідження впливу діяльності Національної поліції України на стан криміногенної ситуації, аналіз основних напрямів поліцейської діяльності щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням, оцінка сучасних викликів і тенденцій розвитку криміногенної ситуації, а також визначення перспективних напрямів підвищення ефективності діяльності Національної поліції України у сфері забезпечення публічної безпеки та правопорядку.

Досягнення поставленої мети передбачає аналіз нормативно-правових засад діяльності Національної поліції, дослідження сучасного стану криміногенної ситуації в Україні, визначення взаємозв'язку між результатами правоохоронної діяльності та показниками злочинності, а також формулювання пропозицій щодо вдосконалення організаційних, управлінських та превентивних механізмів забезпечення криміногенної безпеки держави.

1. Організаційно-правові засади міжгалузевого управління у сфері забезпечення громадської безпеки та порядку

Організаційно-правовий компонент правоохоронної діяльності проявляється в тому, що суб'єкти забезпечення громадської безпеки і порядку повинні мати в своєму розпорядженні науково-практичну систему соціального управління, що дозволяє їм ефективно впливати на оперативну ситуацію в населених пунктах, які ними обслуговуються, та прилеглих до них територіях, тобто науково-практичну систему державного регулювання суспільних відносин, стратегію державного управління у певній сфері соціальної активності – стратегію профілактики правопорушень¹.

Державна політика у сфері профілактики правопорушень в Україні реалізується силами безпеки, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами та громадськістю, діяльність яких набуває цільового спрямування та узгодженості завдяки нормативно-правовим актам, якими регулюються суспільні відносини у певній сфері. Так, Постановою КМУ від 8 серпня 2012 р. № 767 було затверджено План заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року, пунктом 22 якого, зокрема, передбачалась: координація заходів, спрямованих на виконання загальнодержавних і регіональних програм у правоохоронній сфері; здійснення, з урахуванням специфіки регіонів та стану криміногенної ситуації, спільних заходів щодо профілактики правопорушень та усунення причин і умов, що призвели до їх вчинення, і взаємодії місцевих органів виконавчої влади та правоохоронних органів; подання центральними та місцевими органами виконавчої

¹ Мельник В. І. Правові та організаційні засади забезпечення громадського порядку в сільській місцевості: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. К., 2018. 273 с.

влади пропозицій з питань удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності у сфері забезпечення законності та правопорядку, додержання прав і свобод громадян².

На жаль, продовження відповідна практика затвердження КМУ Плану заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень після 2015 року не отримала.

Для формування державної стратегії профілактики правопорушень має важливе значення відпрацювання переліку науково визначених загроз, які представляють небезпеку для життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина.

Небезпечним для загального стану правопорядку як в країні загалом, так і в окремих регіонах є наявність таких загрозливих тенденцій, як: послаблення профілактичних заходів; деформація моральних цінностей і спотворення правосвідомості особистості; занепад культури і втрата суспільних цінностей та зацікавленості до знань і праці, зростання невпевненості в собі, завтрашньому дні, виникнення почуття роздратування та агресивності. Також до них можна віднести негативний вплив соціальних суперечностей, економічних криз, політичної нестабільності у суспільстві, що створюють для людей певні труднощі та недоліки, породжуючи антигромадську мотивацію і злочинну поведінку.

Нарівні з факторами, які мають місце на загальнонаціональному рівні, конкретна адміністративно-територіальна одиниця може зіштовхуватись зі специфічними процесами, які спроможні негативно впливати на стан захищеності життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина. Окрім кризових процесів, що відбуваються у соціально-

² Про затвердження плану заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 серп. 2012 р. № 767. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/767-2012-%D0%BF>

економічному становищі селища, його демографічних й культурологічних проблем, відсутності системи постпенітенціарного супроводження осіб, звільнених з місць позбавлення волі (значна частина яких місцем постійного проживання обирає сільську місцевість), сільська місцевість має значні соціальні перевантаження, які призводять до поширення правопорушень.

Важливим у справі запобігання загрозам у сфері громадського порядку є насамперед соціально-економічний розвиток селища, так як він безпосередньо впливає на рівень життя населення, визначає потенціал публічного адміністрування заходів, спрямованих на забезпечення громадського порядку.

Негативні соціальні процеси чинять значний вплив на рівень життя населення, його свідомість і світогляд й, відповідно, усе це спонукає людей на певні вчинки, здебільшого, протизаконні.

Так, А. М. Ханькевич, спираючись на результати аналізу статистичної звітності, вивчення оперативно-розшукових і кримінальних справ, опитування оперативних працівників, а також місцевих мешканців, засуджених за злочини, вчинені в конкретній місцевості, робить висновок, що однією з характерних особливостей сучасної злочинності є значна частка злочинів, учинених у складі групи³.

Непоодинокими є випадки нападу зловмисників на самотніх людей похилого віку з метою заволодіння їхніми заощадженнями, що завдає їм психологічного і фізичного болю.

Організована злочинність також знаходить сфери для своєї злочинної діяльності шляхом використання різних кримінальних схем, рейдерських захватів, налагодження кримінального бізнесу та ін.

³ Ханькевич А. М. Оперативно-розшукова характеристика групової злочинності в сільській місцевості Донецько-Придніпровського регіону України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 559–564.

Для підтвердження, доцільно навести думку А. М. Ханькевича, який, досліджуючи стан злочинності, зазначає, що він є досить стабільним, хоча за рівнем нижчим середньо-державного. Характерною структурною особливістю злочинності в сільській місцевості науковець визначає її високу латентність, перевагу корисливих злочинів, а також посягань у формі злочинного промислу. Вдалим є розуміння вченим поняття злочинності у сільській місцевості як сукупності злочинів, що були вчинені в сільських поселеннях як місцевим населенням, так і приїжджими особами, а також місцевими жителями за межами сільської місцевості⁴.

Прояви злочинності являють безпосередню загрозу життєво важливим для суспільства та особи інтересам, правам і свободам людини і громадянина, що зумовлює необхідність створення та постійної підтримки державою функціональної спроможності систем, завданням яких є протидія цьому негативному явищу.

Науково визначено, що протидія злочинності – це цілеспрямована діяльність, яка полягає у реагуванні на криміногенні фактори і на вчинені злочини, й залежить від властивостей злочинності, а також від тих криміногенних факторів, що її породжують.

З прийняттям Закону України «Про національну безпеку України», в загальнодержавній системі регулювання суспільних відносин щодо забезпечення громадської безпеки і порядку має існувати така науково-практична система, як Стратегія громадської безпеки – документ довгострокового планування, що розробляється на основі Стратегії національної безпеки України за результатами огляду громадської безпеки і визначає напрями державної політики щодо гарантування захищеності життєво важливих для

⁴ Ханькевич А. М. До поняття злочинності в сільській місцевості з урахуванням регіональних аспектів. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. URL: <http://www.stattionline.org.ua/pravo/100/16920-do-ponyatty-a-zlochinnosti-v-silskij-miscevosti-z-uraxuvannyam-regionalnix-aspektiv.html>.

держави, суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, цілі та очікувані результати їх досягнення з урахуванням актуальних загроз⁵.

Наразі відповідний документ не розроблено, однак у наукових джерелах наявні праці, присвячені питанням розробки такої науково-практичної системи, як Стратегія протидії злочинності.

Стратегія протидії злочинності як правовий феномен характеризується такими ознаками:

1) становить систему теоретичних положень, сукупність політико-правових ідей, розрахованих на довгострокову перспективу;

2) визначає загальну орієнтацію діяльності щодо протидії злочинності, фундаментальні цілі й довгострокові завдання, основні напрями цієї діяльності;

3) виходить із вимог системи об'єктивних законів у сфері протидії злочинності.

Цій проблемі приділяє увагу О. М. Литвинов, який стверджує, що загальнодержавна стратегія протидії злочинності повинна розроблятися з урахуванням об'єктивних закономірностей криміногенної ситуації не тільки в країні, а й у регіонах. Інакше вона може виявитися недостатньо ефективною і малопридатною для застосування⁶.

Науковими дослідженнями доведено, що попередження злочинності визначається, насамперед, розробкою загальних заходів попередження злочинності, які мають бути спрямовані на підвищення рівня та якості життя населення, належне правове виховання, усунення причин маргіналізації окремих верст населення. Також встановлено, що ефективність протидії злочинності значною мірою залежить від розвитку правової бази створення суб'єктів профілактики побутової злочинності, організаційного й

⁵ Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

⁶ Литвинов О. М. Стратегія протидії злочинності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1 (1). С. 377–387.

фінансового забезпечення формування системи таких органів.

Недостатність вивчення та обліку процесів, які відбуваються в суспільстві у різних умовах її функціонування, особливостей злочинності, що тут формується, призводить до відсутності належної віддачі від вжитих заходів щодо зміцнення правопорядку⁷.

Поділяємо позицію, висловлену В. К. Грищуком з приводу того, що запобігання злочинності може бути ефективним тільки тоді, коли воно здійснюється на міцній правовій основі. Розвиток законодавства має бути тісно пов'язаний із реформами в економіці, політичній і соціальній сферах, із міжнародними зобов'язаннями України, потребою суспільства у зменшенні негативних явищ, що порушують його належну життєдіяльність⁸.

До організаційних факторів вироблення адекватних заходів щодо протидії злочинності віднесено необхідність урахування, нарівні з іншими чинниками, розміру населеного пункту, його віддаленості від великого міста, можливості транспортного та іншого зв'язку з ним.

Також на забезпечення практичної реалізації стратегії протидії злочинності позитивно впливає висока політична активність населення, підвищення правової культури та правосвідомості.

За таких умов, місцеві органи самоврядування матимуть достатні можливості впливу на злочинні прояви силами громадських формувань. Допомога силам безпеки, іншим державним органам, органам місцевого самоврядування, їх посадовим особам з боку громадських формувань реально сприяє боротьбі з протизаконними діями окремих осіб. Метою роботи таких формувань є допомога у

⁷ Гриценко В. Г. Адміністративно-правові проблеми оптимізації правоохоронної системи України: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 / Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ, 2015. С. 51–58.

⁸ Грищук В. К. Методологічні проблеми правової реформи. Концепція розвитку законодавства України: матер. наук.-практ. конф. Київ, 1996. С. 51–58.

охороні громадського порядку та профілактика злочинів і правопорушень. Сьогодні такі громадські формування створено у багатьох населених пунктах, ними здійснюється патрулювання поселень; проведення профілактичної роботи в закладах освіти; співпраця з дільничним офіцером поліції; проведення роз'яснювально-виховної роботи з громадянами, які приїжджають на заробітки.

З огляду на загальні засади організації соціального управління, завдання протидії злочинності покладається на сили безпеки, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, їх посадових осіб.

З урахуванням того, що протидію злочинності в поселеннях значною мірою також покладено на дільничних офіцерів поліції, дуже важливим є забезпечення організаційно-правовими засобами ефективності їхньої діяльності. Однак, цього важко досягти через брак кадрів, відсутність технічних і транспортних засобів, неналежні умови праці, значні розміри територій обслуговування, кількість поселень, що, як наслідок, не сприяє успіху у протидії злочинності на селі. Пріоритетом в організації роботи цієї посадової особи є оперативне реагування на інформацію про вчинені злочини, збирання доказів злочинів, що вчиняються в поселеннях.

Зазначимо, що найчастіше у невеликих поселеннях, особливо в сільській місцевості вчиняються крадіжки, незаконний обіг наркотиків, незаконний обіг зброї, хуліганство, порушення правил дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів, неправомірне заволодіння автомобілем або іншим транспортним засобом без мети викрадення, побої, заподіяння шкоди здоров'ю, образа, вимагання, розбої, шахрайство, дії сексуального характеру, нанесення майнових збитків шляхом обману чи зловживання довірою. Варто зауважити, що більшість злочинів, залишаються прихованими, як, наприклад, побої (ст. 126 КК України), жертвами яких часто є жінки або діти, а деякі діяння (хуліганство (ст. 296 КК України), тілесні пошкодження (ст. ст. 121–125 КК України), згвалтування (ст. 152 КК України) часто не реєструються як злочини.

Більшість убивств є не навмисними, а ситуативними. Найбільш розповсюджені мотиви вбивства – побутові та хуліганські, вчиняються переважно із застосуванням побутових предметів: кухонні ножі, сокири, молотки, викрутки і т. ін., інколи зброя, яка перебуває у фактичному володінні винуватого, найчастіше це мисливські рушниці⁹.

Громадяни ні в якому разі не повинно бути обмежене в праві вільного звернення до державних органів з приводу захисту своїх прав та інтересів, отримання правоохоронних послуг. Наявність такої посадової особи, як дільничний офіцер поліції, є результатом реалізації намагань досягти універсальності в наданні таких послуг. Так, ДОП зобов'язані: приймати заяви від громадян, проводити відпрацювання, забезпечувати охорону громадського порядку під час проведення масових заходів, відвідувати раніше судимих осіб і проводити профілактичні бесіди з неблагополучними сім'ями.

Ефективність роботи ДОП полягає, насамперед, у створенні належних умов для найбільш ефективної їхньої роботи та самоорганізації. Дільничний офіцер поліції має більше часу перебувати на закріплених за ним територіях, досконало знати їх особливості, населення, яке там проживає, й оперативну обстановку, своєчасно реагувати на заяви і скарги громадян, самостійно та у взаємодії з іншими органами МВС України, з громадськістю забезпечувати ефективну охорону громадського порядку і боротьбу зі злочинністю¹⁰.

Отже, можна стверджувати, що дільничні офіцери поліції – це не лише організатори, а й активні учасники процесу забезпечення публічного порядку, попередження і розкриття злочинів, і саме вони є тими посадовими особами,

⁹ Мельник В. І. Особливості протидії злочинності в сільській місцевості. *Актуальні проблеми досудового розслідування: матер. IV наук.-практ. конф.* (Київ, 1 лип. 2015 р.). Київ: НАВС, 2015. С. 117–119.

¹⁰ Мельник В. І. До питання протидії злочинності в сільській місцевості. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2015. № 1 (34). С. 187–189.

які безпосередньо несуть відповідальність за кінцевий результат цієї роботи на закріпленій за ними адміністративній ділянці.

Стратегія попередження злочинності передбачає такий напрям правоохоронної діяльності, як індивідуальна профілактична робота, що передбачає впровадження заходів безпеки щодо своєчасного викриття осіб, від яких можливо очікувати вчинення злочинів, їх облік, систематичне спостереження за їхньою поведінкою та способом життя й вжиття необхідних заходів, з метою недопущення з їхнього боку правопорушень (особи, звільнені з місць позбавлення волі; засуджені до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі; особи, які зловживають алкоголем і на цьому ґрунті порушують громадський порядок; «важкі» підлітки та батьки, котрі негативно впливають на виховання дітей і т. ін.).

Зазначимо, що успішна реалізація стратегії попередження злочинності передбачає взаємодію місцевих органів виконавчої влади, правоохоронних органів, громадських формувань з охорони громадського порядку та населення.

Так, зокрема Інструкцією з організації діяльності діляничних офіцерів поліції, затвердженою Наказом МВС України від 28 липня 2017 р. № 650, передбачено, що:

1. ДОП, з метою впровадження принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства ДОП, організовує роботу за такими напрямками:

1) протидія злочинності, профілактика правопорушень та охорона публічного порядку за участю населення;

2) співпраця з органами місцевого самоврядування, представниками територіальних громад, населенням, керівниками підприємств, соціальних, навчальних та культурних закладів, закладів захисту дітей з метою реалізації принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства, обмін інформацією для подальшого її використання під час виконання службових обов'язків;

3) визначення спільних пріоритетних напрямів роботи

та її оцінювання з урахуванням думки і потреб громадськості.

2. ДОП проводить відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування областей, районів, міст та сіл, з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням. Інформує про стан законності, боротьби із злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території.

3. ДОП у межах поліцейської ділянки проводить серед населення роз'яснювальну роботу для формування у населення правової культури, негативного ставлення до суспільно небезпечних явищ з метою підняття іміджу поліції та про способи захисту і самооборони від злочинних посягань¹¹.

Важливою формою реалізації стратегії попередження злочинності місцевими громадами на рівні обласних рад є прийняття ними рішень «Про регіональну програму забезпечення громадського порядку та громадської безпеки на період до 2020 року». Цими рішеннями суб'єкти забезпечення громадської безпеки і порядку опікуються питаннями протидії загрозам, які впливають на стан правопорядку на територіях місцевих громад.

Їх можна визначити як один із головних чинників, що суттєво впливає на загальну соціально-економічну ситуацію в територіальних громадах.

Для забезпечення благополуччя жителів, територіальні громади організовують заходи, спрямовані на забезпечення порядку в поселеннях і на прилеглих до них територіях. Планування цієї роботи здійснюється за різними напрямками, охоплюючи питання запобігання злочинам як силами державних органів (шляхом матеріально-технічного

¹¹ Іванова А. Є. Участь громадян та громадських формувань в охороні громадського порядку. *Проблеми охорони громадського порядку*: зб. наук. праць за матер. регіон. круглого столу (м. Харків, 19 черв. 2014 р.). Харків, 2014. С. 30–35.

сприяння їх діяльності), так і використовуючи потенціал громади.

Наприклад, в Обласній цільовій комплексній програмі профілактики та протидії злочинності у Київській області на 2017–2020 роки «Безпечна Київщина» зазначено, що забезпечення ефективної реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень можливе шляхом розроблення та здійснення комплексу заходів, спрямованих на усунення причин та умов вчинення протиправних діянь, а також налагодження дієвої співпраці правоохоронних органів, центральних і місцевих органів виконавчої влади у зазначеній сфері, забезпечення охорони громадського порядку та захист населення від протиправних проявів, сприяння стабільному соціально-економічному розвитку області, покращанню інвестиційного клімату¹².

Особливу увагу в організації реалізації науково-практичної системи, призначенням якої є попередження злочинності, приділяють питанням посилення ролі органів поліції, як уповноваженого державного органу, основним завданням якого є саме забезпечення громадської безпеки і порядку.

Праці зазначених учених мають вагоме значення для юридичної науки, водночас проблема сутності профілактичної роботи поліцейського на території поселення є багатогранною та однозначно не вирішеною у контексті забезпечення цим працівником охорони публічного (громадського) порядку.

Розглянемо сутність профілактичної роботи поліцейського на ввіреній йому ділянці через призму заходів з реалізації стратегії попередження злочинів. У науковій літературі сучасні дослідники визначають кримінологічну профілактику як попередження негативного

¹² Обласна цільова комплексна програма профілактики та протидії злочинності у Київській області на 2017–2020 роки «Безпечна Київщина». Додаток до рішення Київської обласної державної адміністрації. Київ, 2017. 27 с.

впливу криміногенних факторів (причин та умов) безвідносно до конкретного злочину¹³.

Так, на думку О. М. Джужи, розрізнення понять «попередження», «профілактика» та «запобігання» є надуманим, таким, що суперечить буквальному змісту вказаних слів. Адже кожне з них означає одне й те саме: щось запобігти, не допустити. Всі ці слова є взаємозамінними синонімами. Тому заходи однаково можуть бути або попереджувальні, або профілактичні, або запобіжні, або превентивні. Так само діяльність однаково може бути або попереджувальна, або профілактична, або запобіжна, або превентивна. Все це – одне й те саме. В основу ж розмежування попереджувальної діяльності за рівнями, напрямками, видами має бути покладений аналіз її змісту, а не вживання в одних випадках терміна «попередження», а в інших – «профілактика»¹⁴.

Профілактика як вид соціальної діяльності спрямована на усунення загроз, які несе в собі таке негативне явище, як злочинність. Припинити або не допустити негативний вплив на об'єкт захисту – основне завдання всього комплексу профілактичних заходів.

У такий спосіб, в межах організації процесів управління у сфері забезпечення громадської безпеки і порядку, профілактика може сприйматись як система, що має застосовуватись як в широкому, так і в вузькому змісті. Це надає можливість суб'єкту управління використовувати її системні властивості з урахуванням широкого спектру факторів, якими визначається стан криміногенної обстановки в певному регіоні¹⁵.

¹³ Джуужа О. М., Кондратьєв Я. Ю., Кулик О. Г., Михайленко П. П. та ін. Кримінологія: підруч. для студ. вищих навч. закл. / за заг. ред. О. М. Джужи. Київ: Юрінком Інтер, 2002. С. 108.

¹⁴ Джуужа О. М., Кондратьєв Я. Ю., Кулик О. Г., Михайленко П. П. та ін. Кримінологія: підруч. для студ. вищих навч. закл. / за заг. ред. О. М. Джужи. Київ: Юрінком Інтер, 2002. С. 110.

¹⁵ Джуужа О. М., Кондратьєв Я. Ю., Кулик О. Г., Михайленко П. П. та ін. Кримінологія: підруч. для студ. вищих навч. закл. / за заг. ред. О. М. Джужи. Київ: Юрінком Інтер, 2002. С. 110.

Можливість досягти результату, який в ідеалі представляє собою абсолютне недопущення злочинів, являє собою абстрактну мету для організації управління соціальними процесами. Натомість, досягнення конкретного результату у справі попередження чи розкриття вчинених злочинів надає профілактиці реального змісту як системі, властивості якої дозволяють ефективно регулювати суспільні відносини. В загальній системі публічного адміністрування профілактика спрямована на забезпечення громадської безпеки і порядку в суспільстві, так як її спроможність як системи дозволяє усувати фактори, що детермінують злочинні дії.

Отже, узагальнюючи викладене, необхідно зазначити, що профілактика та попередження злочинів є складною, багаторівневою системою діяльності державних органів, громадських організацій і формувань, посадових осіб та інших працівників – представників цих органів, установ, організацій і формувань, а також окремих громадян, які здійснюють антикриміногенний вплив на соціальні об'єкти з метою недопущення порушень.

Для виявлення осіб, схильних до вчинення злочинів і правопорушень, осіб, які надають приміщення для вживання наркотиків і психотропних речовин, розпиття спиртних напоїв і розпусти, використовуються дані обліків Національної поліції, адміністративні матеріали, повідомлення травматологічних пунктів, судово-медичних експертиз, інших органів охорони здоров'я, виправно-трудових закладів, місцевої преси, радіо і телебачення, скарги від громадян, матеріали кримінальних проваджень, повідомлення посадових осіб, державних і громадських підприємств, установ, громадських помічників та інформація, одержана при проведенні оперативно-розшукових заходів.

Після отримання інформації про осіб, які скоюють правопорушення в побуті, необхідно проводити з ними профілактичну роботу, з'ясовувати причини такої поведінки та вживати заходів з недопущення вчинення їх у майбутньому, а для цього, з урахуванням індивідуальних особливостей правопорушника (колишніх судимостей,

вчинених ним злочинів у сфері сімейно-побутових стосунків, зловживання спиртними напоями та наркотичними засобами, наявність психічного або іншого захворювання, що є причиною антигромадської поведінки в побуті), залучати до виховно-профілактичної роботи з такими особами педагогів, психологів, лікарів-наркологів, керівників колективів, де працюють або навчаються профілактовані. Всі ці заходи повинні бути спрямовані, насамперед, на переконання особи, яка профілакується, в подальшому не скоювати протиправних дій.

Працівник Національної поліції зобов'язаний проводити профілактичну роботу з малолітніми та неповнолітніми правопорушниками і контролювати їх поведінку в сім'ї, школі та громадських місцях. З цією метою необхідно проводити бесіди, на яких пояснювати негативні наслідки протиправних діянь, доводити до відома зміст і види покарань, які передбачені чинним законодавством за протизаконні дії, а також вплив покарання на подальшу їхню долю та майбутнє. При проведенні бесід, працівник поліції повинен встановлювати причини, що впливають на антигромадську поведінку такої категорії осіб. Також важливим елементом є контроль за поведінкою батьків, або осіб, які їх замінюють. Якщо буде встановлено, що вони негативно впливають на підлітка, то відносно них мають бути вжиті заходи впливу, передбачені, зокрема, Сімейним кодексом України.

Крім здійснення на території обслуговування профілактичних заходів, важливе значення в діяльності працівника поліції посідає організація попередження і припинення злочинів та адміністративних правопорушень¹⁶.

¹⁶ Мельник В. І. Охорона громадського порядку в сільській місцевості (взаємодія органів внутрішніх справ із населенням і громадськими формуваннями). *Молодь: освіта, наука, духовність*: матер. XII Всеукр. наук. конф. студентів і молодих вчених (Київ, 21–22 квіт. 2015 р.): у 2-х ч. Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». ВМГО студентів-інвалідів «Гаудеамус». Студентське наукове товариство. Київ, 2015. Ч. 1. С. 357–359.

Відповідно, профілактична робота працівника поліції – це постійна взаємодія з населенням, громадськістю, трудовими колективами з метою своєчасного роз'яснення вимог закону для забезпечення правопорядку та позитивного впливу на осіб, схильних до вчинення адміністративних чи кримінальних правопорушень, переконання їх до ведення здорового способу життя та проведення іншої роботи на принципах законності, гуманізму, поваги до людини¹⁷.

З огляду на зміни, які відбуваються у соціальному середовищі, правовому полі України, узагальнивши досвід науки і практики запобігання злочинності, профілактики правопорушень, доцільним є формування такої науково-практичної системи, як стратегія профілактики правопорушень. Відповідна система повинна охоплювати питання забезпечення громадської безпеки і порядку у сукупності. Процес її розробки має відбуватися шляхом теоретичного і практичного напрацювання методології забезпечення суб'єктами громадської безпеки і порядку, захисту життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина.

Підсумовуючи, зазначимо, що стратегія попередження правопорушень виступає тією науково-практичною системою, сукупністю методів і прийомів застосування якої дозволяє реалізовувати завдання попередження загроз національній безпеці України в аспекті забезпечення громадської безпеки і порядку, як невід'ємної складової виконання покладених на сили безпеки, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськість пріоритетних завдань з захисту життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина. Водночас, зважаючи на положення ЗУ «Про національну безпеку України», в державі повинно бути розроблено Стратегію громадської безпеки, що

¹⁷ Мельник В. І. Сутність профілактичної роботи працівника органів внутрішніх справ у селищі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2014. Вип. 9–2. Т. 1. С. 95–97.

формально відокремлює стратегічні питання забезпечення громадської безпеки від забезпечення громадського порядку¹⁸. Однак, з огляду на об'єктивну зумовленість цих двох понять, що підтверджується положеннями цього ж ЗУ, в межах забезпечення національної безпеки країни, питання забезпечення громадського порядку можуть бути частково охоплені Стратегією громадської безпеки.

Правоохоронна система України повинна сприймати відповідну Стратегію як необхідний механізм, застосування якого сприятиме забезпеченню ефективності їхньої діяльності за основними напрямками. Стратегія дозволить досягти організаційно-правового узгодження роботи правоохоронців в аспекті адміністративно-правових, кримінально-процесуальних, оперативних форм діяльності.

Організаційна конструкція, яка поєднує зусилля у сфері забезпечення громадської безпеки і порядку, має бути визначена як цивільний сектор безпеки, функціональність якого забезпечується шляхом розробки політики, стратегії та доктрини діяльності суб'єктів забезпечення громадської безпеки і порядку.

¹⁸ Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

2. Протидія організованих злочинності у контексті забезпечення національної безпеки України

Зміст дослідження зумовлює необхідність визначення особливостей попередження загроз національній безпеці України в аспекті забезпечення громадської безпеки і порядку, як невід'ємної складової виконання покладених на сили безпеки, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськість – пріоритетних завдань із захисту життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина. Це є об'єктивною умовою для здійснення ними узгоджених заходів щодо реалізації і захисту національних інтересів від загроз.

У попередньому розділі було досліджено організаційно-правові засади реалізації стратегії попередження злочинів, як один із елементів методології забезпечення громадського порядку. Наступним кроком є розгляд питання щодо захисту національних інтересів від загроз, яким можливо та потрібно запобігати, використовуючи механізм громадської безпеки і порядку як підсистем національної безпеки України. У такий спосіб, в аспекті питань, що розглядаються, безумовно, постає проблема визначення організаційно-правових механізмів протидії та нейтралізації явищ, тенденцій і чинників, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України, тобто загрозам національній безпеці України.

Одним з таких негативних соціальних явищ виступає злочинність, яка представляє загрозу для громадської безпеки і порядку, тобто стану захищеності життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів,

органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз.

Таким чином, розглядаючи організаційно-правові механізми забезпечення громадського порядку, необхідно дослідити цю проблему у поєднанні з таким видом правоохоронної діяльності, як запобігання злочинності. Такий підхід впливає з положень Закону України «Про національну безпеку України», в якому закріплено норму, що визначає поєднання таких категорій, як громадська безпека і порядок¹⁹.

Необхідно зосередити уваги на питаннях організаційно-правових аспектів протистояння загрозі тероризму; незаконному розповсюдженню та обігу зброї; злочинам, пов'язаним з торгівлею людьми в Україні, що визначається складністю забезпечення громадської безпеки і порядку як взаємозумовлених понять.

Розглядаючи нагальну на сьогодні проблему протидії загрозі тероризму, варто зазначити, що терористична загроза – це щоденна реальність, з якою неможливо змиритися і до протидії їй потрібно бути постійно готовими.

Джерела терористичної загрози та загрози сепаратизму полягають у економічних, соціально-політичних, національно-етнічних, релігійних та інших процесах²⁰. З урахуванням реалій сьогодення, виникнення та поширення тероризму в Україні має певні передумови, пов'язані як з внутрішніми економічними, політичними, соціальними, міжнародними та іншими протиріччями, так і зовнішніми загрозами.

Наявність загрози тероризму в суспільстві зумовлюється широким комплексом факторів, причинами яких є соціально-економічні, соціально-політичні, соціально-

¹⁹ Про національну безпеку України: Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

²⁰ Актуальні методи, способи та фінансові інструменти фінансування тероризму та сепаратизму. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/site_docs/2014/20141229/tipolog2014.pdf.

психологічні, соціально-правові процеси. Крім того, тероризм виступає одним з проявів такого негативного соціального явища, як організована злочинність, що свідчить про наявність факторів, які детермінують злочинні дії, відповідно і тероризм. Особливу небезпеку представляє те, що тероризм пов'язаний з наявністю злочинних угруповань, які мають зброю та вибухові речовини, чия діяльність будується на ворожій суспільству ідеології. Вони мають центри управління, які розміщуються як на території країни, так і поза її межами.

П. Д. Біленчук, В. К. Лисиченко, Н. І. Клименко та інші науковці наголошують, що найбільш близько до терористичної діяльності знаходиться партизанська війна. Партизанські загони відрізняються, насамперед, специфічним складом бойовиків (селяни, малоосвічені робітники і ремісники, декласовані елементи). Їхня діяльність носить характер масових збройних зіткнень, триває десятиліттями, то гаснучи, то активізуючись. Часто партизани використовують терористичні методи боротьби: диверсії на залізницях, трубопроводах та інших комунікаціях, замаху на відомих політиків, чиновників, суддів. Для проведення антиурядової диверсійно-терористичної діяльності створюються спеціальні бойові структури. Партизанські формування обмежуються встановленням контролю над місцем постійного проживання бойовиків²¹.

Отже, партизанська війна – це, зазвичай, реакція на руйнування звичного способу життя або форма національно-визвольного руху. Для партизанської війни характерним є те, що вона виникає завжди після поразки, після того як регулярна армія продемонструвала свою неспроможність, що призводить до боротьби з укриття, а не на полі бою.

Поняття «партизанська війна» спочатку використовувалося для визначення військових операцій, які здійснюються нерегулярними військами в тилу ворожої

²¹ Біленчук П. Д., Лисиченко В. К., Клименко Н. І. та ін. Криміналістика: підручник / за ред. П. Д. Біленчука. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Атіка, 2001. 544 с.

армії, місцевими жителями проти окупаційних сил, тому, очевидно, що в багатьох країнах сьогодні терористи називають себе партизанами, тим самим претендуючи на законність своїх дій. Проте в 1990-х роках і на початку XXI століття поняття партизанська війна почало застосовуватися без урахування визначення всіх видів революційних воєн і терористичних актів.

На думку відомого американського історика і політолога Уолтера Лакера, суть партизанської війни – в становленні звільненої території та створенні малих військових підрозділів, які поступово ростуть у своїй силі, чисельності та оснащенні для ведення боротьби з урядовими військами. На звільнених територіях партизани засновують свої інститути, ведуть пропаганду і задіяні в іншій відкритій політичній діяльності.

Бойові дії нерегулярних формувань, зазвичай, підтримуються населенням. Тобто, це є своєрідний виклик державній владі, метою якого є суспільно-політичні трансформації. У XX столітті ця стратегія боротьби асоціювалася з революціями в країнах третього світу, особливо в Китаї, В'єтнамі та на Кубі.

Партизанські організації, зазвичай, з'являються або в умовах суворого політичного утиску, або при занадто нерівному розподілі багатства. Однак ситуації, в яких діють партизани, настільки різні, що, як справедливо зауважив Уолтер Лакер, майже не піддаються узагальненню.

Сьогодні території України, які знаходяться поза межами урбанізованих мегаполісів, в умовах соціально-політичної, соціально-економічної кризи стають просторами, потенційно вразливими для партизанської війни, з величезним людським та економічним потенціалом. Розв'язування партизанської війни в регіонах України матиме як декларуючі цілі, так і приховані, встановлені зовні задачі. В будь-якому випадку жертвами стають пересічні громадяни, для них ця боротьба є терором у найгірших його проявах. Таким чином, завдання держави – забезпечити

силою закону порядок на територіях, усунути чинники, які сприяють поширенню тероризму та бандитизму²².

Ще одним небезпечним явищем, що набуло наразі загрозливих масштабів з огляду на події, що відбуваються на Сході країни, є незаконне розповсюдження та обіг зброї.

Відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 3 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» під незаконним зберіганням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв розуміються умисні дії, які полягають у володінні (незалежно від тривалості в часі) без відповідного дозволу або із простроченням його дії будь-яким із зазначених предметів, що знаходиться не при особі, а в обраному нею місці. Незаконним придбанням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв слід вважати умисні дії, пов'язані з їх набуттям (за винятком викрадення, привласнення, вимагання або заволодіння шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем) всупереч передбаченому законом порядку – в результаті купівлі, обміну, привласнення знайденого, одержання як подарунків, на відшкодування боргу тощо²³.

Незаконне зберігання зброї, боєприпасів, вибухівки, торгівля незаконною зброєю, запобігання та протидія

²² *Копан О. В., Мельник В. І. Загроза тероризму в сільській місцевості України. Державна політика у сфері протидії тероризму: міжнародний досвід і його актуальність для України: зб. матер. Інтернет-конф. (Київ, 25 черв. 2015 р.). Київ: Міжвід. наук.-досл. центр з проблем б-би з орг. злоч. при Раді нац. безпеки і оборони України; Нац. акад. прокуратури України, 2015. С. 100–106.*

²³ Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 3. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02>

злочинності із застосуванням вогнепальної зброї визнаються проблемою світового масштабу. Тому саме ефективний контроль за законним обігом зброї та боєприпасів для припинення незаконних поставок є одним із нагальних пріоритетів для більшості регіонів і глобальною проблемою всіх членів міжнародної спільноти.

Так, в Оновленій стратегії внутрішньої безпеки Європейського Союзу на 2015–2020 роки вагоме місце відведено боротьбі з незаконним обігом вогнепальної зброї. Наголошується на необхідності покращання обміну інформацією про вогнепальну зброю, посилення контролю за її використанням, стандартизації маркування та підготовки регламенту, який визначає технічні норми дезактивації вогнепальної зброї. Особлива увага звертається на незаконний обіг зброї в мережі Інтернет і тіньовому сегменті мережі²⁴.

Як зазначається в Протоколі проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятого 31 травня 2001 року в м. Нью-Йорку, до якого Україна приєдналася 2 квітня 2013 року, незаконне виготовлення та обіг вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї завдають шкоди безпеці кожної держави, регіону та світу загалом, створюючи загрозу для благополуччя народів, їхнього соціально-економічного розвитку та права на мирне життя²⁵.

²⁴ Draft Council conclusions on the renewed European Union Internal Security Strategy 2015–2020. Council of the European Union. Brussels, 10 June 2015. URL: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9798-2015-INIT/en/pdf>.

²⁵ Про приєднання України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: Закон України від 2 квіт. 2013 р. № 159-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 10. Ст. 108.; Протокол проти незаконного

Зважаючи на бойові дії, що відбуваються на Сході України, особливе занепокоєння викликає зростання кількості незаконних збройних формувань, незаконного обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин і т. ін. На жаль, ситуація, що склалася у сфері боротьби з незаконним обігом зброї у країні, свідчить про те, що правоохоронним органам поки що не вдається приборкати неконтрольоване розповсюдження вогнепальної зброї. Такий стан справ не дає надії на швидке вирішення цієї проблеми, відповідно, можна стверджувати, що сьогодні незаконний обіг вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин становить загрозу національній безпеці нашої держави.

Варто зауважити, що наявна соціальна інфраструктура України не відповідає сучасним вимогам, тому, через загострення проблем зайнятості жителів відбувається диференціація громадян за рівнем доходів, якості життя. Особливе занепокоєння викликає потрапляння незаконної зброї на територіях України та подальше її можливе застосування, що є однією з причин погіршення добробуту і спокою людей. Сьогодні зброя – це джерело отримання значних незаконних доходів, легкий спосіб збагачення, можливість покращання свого рівня життя²⁶.

А. М. Лисенко у своїй статті «Вплив незаконного обігу вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин на вчинення злочинів терористичної спрямованості» зазначає, що збувальник зброї, бойових припасів, вибухових пристроїв або речовин у більшості випадків не знає, для чого вони потім будуть використовуватися. Тобто, для збувальника не має суттєвого значення, з якою метою

виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї ООН: Міжнародний документ від 31 трав. 2001 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_792

²⁶ Мельник В. І. Незаконне розповсюдження й обіг зброї як загроза громадському порядку в сільській місцевості. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Юридичні науки. 2016. Вип. 2. Т. 2. С. 66–70.

купується зброя, головне для цієї категорії осіб – незаконне отримання прибутку від її збуту²⁷.

Так, відповідно до Кримінального кодексу України (ст. 263), незаконне носіння, виготовлення, зберігання та збут вогнепальної зброї, боєприпасів та вибухових матеріалів визнаються злочином і караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років²⁸.

Згідно зі ст. 190 КУпАП, за придбання, зберігання, передачу іншим особам або продаж вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду без дозволу органів поліції передбачено покарання у виді штрафу (від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї або без неї). Повторне порушення загрожує штрафом від чотирьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї²⁹.

На жаль, сьогодні інформація про контрабанду нелегальної зброї є звичною в поліцейських зведеннях. Майже кожного дня у різних регіонах країни правоохоронні органи і спецслужби звітують про затримання перевізників зброї, перекриття каналів постачання і продажу зброї та боєприпасів, вивезених з району проведення антитерористичної операції, виявлення схованок зброї та боєприпасів, їх вилучення, викриття складів з озброєнням.

Отже, з огляду на сучасний стан злочинності, протидія незаконному розповсюдженню та обігу зброї є невідкладною і досить актуальною.

²⁷ Лисенко А. М. Вплив незаконного обігу вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин на вчинення злочинів терористичної спрямованості. *Право і безпека*. 2010. № 4 (36). С. 196.

²⁸ Кримінальний кодекс України Верховна Рада України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page7>.

²⁹ Кодекс України про адміністративні правопорушення: науково-практичний коментар / за ред. Л. В. Ковалю і А. К. Тублеця. Київ, 1991. 796 с.

На низових рівнях профілактику та виявлення незаконної зброї покладено на дільничного офіцера поліції як єдиного представника органів поліції. Останнім часом непоодинокими є випадки виявлення та вилучення зброї у місцевих жителів і переселенців, а також демобілізованих осіб. Натомість, така ситуація є вкрай небезпечною і загрожує життю пересічних громадян. Змиритися з тим, що в мирних, далеких від зони конфлікту населених пунктах, гинуть і страждають люди, важко. Майже щодня ЗМІ повідомляють про замінювання громадських будівель, вибухи, підозрілі кульки, небезпечні знахідки, наприклад, гранати, як наслідок, гинуть і отримують різного ступеню поранення люди, корті випадково перебували у зоні вибуху, чи підібрали через необізнаність якийсь невідомий предмет, часто це трапляється з дітьми.

Так, дільничний офіцер поліції має пам'ятати, що безконтрольне володіння і користування зброєю може завдати шкоди державі, громадському порядку та особистій безпеці громадян, а також державному, громадському або особистому майну.

Отже, проведення оперативно-профілактичних заходів, пов'язаних з припиненням злочинів із застосуванням зброї, передбачає перевірку власників зброї, в разі необхідності притягнення їх до адміністративної відповідальності, вилучення зброї з обігу. Дієвим методом профілактики злочинів, пов'язаних із застосуванням зброї та її незаконним обігом, є проведення гласних і негласних перевірок осіб – власників вогнепальної зброї.

Важливу роль у попередженні злочинів, які вчиняються за допомогою вогнепальної зброї, відіграє індивідуально-профілактична робота. Звісно, щодо осіб, які вчинили розкрадання зброї, необхідні одні виховні прийоми, стосовно суб'єктів, котрі незаконно носять або зберігають вогнепальну зброю, – інші, а відносно осіб, що недбало зберігають зброю, – ще інакші.

Здебільшого, при вчиненні злочинів використовується вогнепальна зброя, яка знаходиться в законному володінні, хоча враховуючи реалії сьогодення, імовірним є

використання при вчиненні злочинів незареєстрованої вогнепальної зброї. Здебільшого при вчиненні злочинів злочинці використовують мисливську та бойову зброю, не часто службову зброю, спортивну зброю застосовують при вчиненні розбоїв і хуліганства.

Вже зазначалося, що мотиви вчинення злочинів із застосуванням вогнепальної зброї криються у задоволенні матеріальних потреб, прагненні до задоволення потреби в насильстві, а також самоствердженні та самореалізації.

Вчиняють такі злочини переважно раніше судимі особи, проте, останнім часом через залучення у кримінальне середовище молоді та неконтрольоване переміщення зброї із зони проведення Антитерористичної операції простежується тенденція до збільшення частки раніше несудимих осіб. Звісно, причини та умови вчинення вищевказаних злочинів схожі з причинами та умовами вчинення інших видів злочинів.

З метою попередження та розкриття злочинів, вчинених із застосуванням вогнепальної зброї, вибухових речовин та пристроїв, виявлення осіб, які незаконно зберігають вогнепальну зброю, боєприпаси, вибухові речовини на території областей проводяться оперативно-профілактичні заходи щодо протидії нелегальному обігу вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових речовин.

Також, відповідно до п. 16 ч. 1 ст. 43 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні», районними радами затверджуються Комплексні програми профілактики злочинності в районі на 2016–2020 роки, якими, зокрема, передбачено:

- спрямування зусиль районних відділень поліції на виявлення, документування та знешкодження організованих злочинних груп і злочинних організацій, основним видом злочинної діяльності яких, зокрема, є скоєння терористичних актів, обіг вибухових речовин, зброї та ін.;

- проведення оперативно-профілактичних відпрацювань населених пунктів, ринків, вокзалів, розважальних закладів, місць масового перебування громадян; оперативно-профілактичних операцій з метою

активізації роботи щодо вилучення із незаконного обігу вогнепальної зброї, боєприпасів і вибухових речовин, виявлення та перекриття стійких каналів їх нелегального надходження, насамперед, із району проведення антитерористичної операції, викраденої з арсеналів Збройних Сил України та ін.; поглиблених перевірок місць зберігання зброї та закладів, що спеціалізуються на торгівлі або ремонті озброєння;

– контроль за локалізацією діяльності етнічних кримінальних угруповань з метою недопущення вчинення ними терористичних актів, їх злиття з місцевими організованими групами, постачання в район зброї та вибухівки, вербування громадян для участі у бойових діях в зонах конфліктів та ін.³⁰.

Звісно, усе це є передумовою подальшої успішної боротьби з незаконним обігом зброї, адже загальновідомо, що саме незаконний обіг зброї чинить значний вплив на зростання кількості злочинів, що вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї.

З огляду на викладене вище, можна зробити такі проміжні висновки.

Сьогодні суспільна небезпека злочинів, пов'язаних з незаконним обігом зброї, має міжнародний масштаб, отже, і проблема незаконного обігу зброї є проблемою, яку має вирішувати світова спільнота.

Стан злочинності, пов'язаної з незаконним обігом зброї, боєприпасів і вибухових речовин, викликає занепокоєння, бо наразі – це проблема як великих міст, так і маленьких сіл й вона потребує нагального вирішення на загальнодержавному рівні.

Вогнепальна зброя – це високоприбутковий товар, який продається незаконно та є одним з основних засобів

³⁰ Комплексна програма профілактики правопорушень та боротьби зі злочинністю на території Летичівської селищної ради Хмельницької області на 2016–2020 роки, затверджена Рішенням 2 сесії VII скликання Летичівської селищної ради від 06.01.2016 № 4. URL: <http://letychiv.km.ua/>

вчинення незаконними збройними групами і злочинними організаціями злочинів.

Очевидно, що попередження розкрадань зброї, боєприпасів і вибухових речовин є передумовою зниження загальної кількості злочинів, скоєних із застосуванням вогнепальної зброї на території нашої країни. Для запобігання таких розкрадань співробітникам органів поліції слід концентрувати свої зусилля для отримання оперативно-розшукової інформації про кримінальні структури та окремих осіб, які займаються незаконним обігом зброї.

З метою перекриття каналів надходження зброї та вибухових речовин у нелегальний обіг важливою є взаємодія з іншими державними відомствами та органами, розробка системи обміну оперативною інформацією з правоохоронними органами інших держав.

Зважаючи на пряму залежність кількості злочинів з використанням вогнепальної зброї від рівня незаконного розповсюдження зброї, органи поліції основну увагу повинні зосереджувати саме на обмеженні її незаконного обігу³¹.

Окремо варто акцентувати увагу на проблемі торгівлі людьми.

Торгівля людьми розвивається надзвичайно стрімкими темпами, вона не визнає державних кордонів, не робить різниці між багатими і бідними країнами. Прибутки від неї щорічно приносять кримінальним угрупованням мільярди доларів. Людей експлуатують у домашньому господарстві і виробництві, торгівці переходять до вербування, поширюється внутрішня торгівля та змінюються шляхи вивезення. Сьогодні у пошуках кращої долі з країни їдуть тисячі людей. За статистикою, потенційними емігрантами з України є нині більшість молодих людей, які просто не бачать свого майбутнього в Україні. Проте, яка кількість з них щорічно стає жертвами торгівлі людьми,

³¹ Мельник В. І. Незаконне розповсюдження й обіг зброї як загроза громадському порядку в сільській місцевості. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Юридичні науки. 2016. Вип. 2. Т. 2. С. 66–70.

потрапляючи шляхом насильства чи введення в оману в тенета кримінальних структур, нелегальну секс-індустрію, працює на важких роботах, примусово стає найманцями й сурогатними матерями, продається на органи, сказати неможливо, адже це суто тіньовий бізнес³².

Фахівці у сфері протидії торгівлі людьми констатують, що найбільш уразливими до торгівлі людьми є українці з обмеженим доступом до працевлаштування. Українські вербувальники часто застосовують до них насильство, обман та боргову кабалу. Найбільш поширеним є перевезення людей із сільської місцевості та з невеличких містечок до великого міста чи до курортних територій з метою трудової чи сексуальної експлуатації або примусу до жебракування³³.

Сьогодні важливим є посилення співпраці активних представників громадянського суспільства та уповноважених органів держави на місцях, особливо в прикордонних областях. Нагальною є реалізація заходів, передбачених Законом України «Про протидію торгівлі людьми»³⁴ та Державною соціальною програмою протидії торгівлі людьми на період до 2020 року³⁵ щодо роботи з населенням з попередження та виявлення причин та умов поширення випадків торгівлі людьми.

Проведене дослідження сприяло підвищенню рівня поінформованості щодо заходів із запобігання торгівлі людьми, ролі міжнародних і громадських організацій, місцевих державних адміністрацій.

³² Мельник В. І. Соціологічний аспект попередження органами поліції злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, в сільській місцевості. *Інформація і право*. 2017. № 3 (22). С. 139–146.

³³ Як не стати жертвою торговців людьми. *Судова влада України*. URL: <https://court.gov.ua/archive/544774/>.

³⁴ Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20 верес. 2011 р. № 3739-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>

³⁵ Про затвердження Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лют. 2016 р. № 111. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/111-2016-%D0%BF>

Слушною є думка В. І. Дубини, що стратегія протидії торгівлі людьми має передбачати три напрями:

- підвищення рівня обізнаності громадськості, жінок групи ризику;
- удосконалення законодавства та правоохоронних дій;
- надання допомоги потерпілим і потенційним жертвам³⁶.

Науковець наголошує на тому, що профілактична діяльність працівника підрозділу боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, НП України щодо запобігання торгівлі людьми має здійснюватись в межах трьох основних аспектів:

- недопущення вчинення каузальних фактів торгівлі людьми;
- попередження вчинення торгівлі людьми іншими особами, аналогічного тому, який розслідується;
- профілактика «ймовірних» фактів торгівлі людьми, таких, які можуть бути вчинені за наявності певних умов³⁷.

Водночас оперативно-розшукову профілактику таких протиправних явищ слід поділити на загальну та індивідуальну. Першочергове значення для попередження торгівлі людьми підрозділами боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, НП України має своєчасне виявлення осіб, які потенційно можуть скоювати злочини, пов'язані з торгівлею людьми, або готуються до їх учинення, а також здійснення відповідної профілактичної роботи³⁸.

Варто зазначити, що ефективна протидія відповідному явищу потребує належної взаємодії підрозділів боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, НП України з іншими суб'єктами протидії торгівлі людьми, а

³⁶ Дубина В. І. Запобігання торгівлі людьми оперативними підрозділами національної поліції України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1 (11). С. 248–249.

³⁷ Там само. С. 248–249.

³⁸ Дубина В. І. Запобігання торгівлі людьми оперативними підрозділами національної поліції України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1 (11). С. 248–249.

також правоохоронними органами інших країн. На цьому наголошують також розробники Науково-практичного коментаря до Закону України «Про протидію торгівлі людьми»: «актуальним є питання налагодження співпраці з поліцейськими та спеціальними органами зацікавлених іноземних держав шляхом підписання відповідних міжнародних угод, розробки механізмів інформаційного обміну як між правоохоронними структурами в Україні, так і правоохоронними органами зарубіжних країн. Усе це вимагає комплексної взаємодії різних установ та зацікавлених сторін як у межах однієї країни, так і між відповідними країнами, що охоплює органи поліції, судового переслідування, програми підтримки жертв та захисту свідків і засобів масової інформації»³⁹.

Варто зазначити, що зміст організаційних і правових механізмів попередження загроз національній безпеці України в аспекті забезпечення громадської безпеки і порядку полягає у вирішенні, насамперед, проблем розробки науково-практичної системи профілактики правопорушень, а також у правильному використанні сил і засобів всіх суб'єктів забезпечення громадської безпеки і порядку для виконання покладених на них завдань.

Розгляд зазначених питань в аспекті забезпечення національної безпеки України дозволяє ефективно концентрувати зусилля суб'єктів, задіяних у відповідній справі. Виявлені проблеми організаційного та правового характеру можуть бути розв'язані шляхом всебічного розвитку системи профілактики правопорушень. Окремими напрямками мають бути: підвищення рівня роботи зі зверненнями громадян, оперативне реагування на факти порушень прав і свобод людини; оцінювання роботи суб'єктів забезпечення громадської безпеки і порядку через призму якості надання правоохоронних послуг громадянам; актуалізація участі громадян в охороні громадського порядку

³⁹ Науково-практичний коментар до Закону України «Про протидію торгівлі людьми» / за заг. ред. О. М. Бандурки, К. Б. Левченко, О. М. Литвинова. Київ: Агентство «Україна», 2013. 182 с.

через призму реалізації прав та інтересів членів територіальних громад; вдосконалення механізмів залучення та використання міжнародної технічної допомоги для потреб територіальних громад щодо забезпечення громадської безпеки і порядку; підготовка та реалізація навчальних програм, призначенням яких є додання знань службовцям сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості з організації та реалізації профілактики правопорушень; просвітницько-виховна робота в територіальних громадах щодо формування в її середовищі активної позиції відносно ролі громадян у справі забезпечення громадської безпеки і порядку; створення ефективної системи оперативного реагування на факти антисоціальної поведінки громадян, усунення сприятливих умов для поширення злочинності; організація та здійснення спільних з правоохоронними органами оперативно-профілактичних заходів, спрямованих на профілактику окремих категорій злочинів; створення громадських формувань з охорони громадського порядку; інформаційне забезпечення діяльності всіх суб'єктів забезпечення громадської безпеки і порядку, які реалізують свої завдання в межах територіальної громади.

3. Механізми організації діяльності суб'єктів забезпечення громадської безпеки і порядку

Захист прав та свобод людини і громадянина гарантується Конституцією України⁴⁰. Сьогодні проблема забезпечення реалізації, охорони і захисту прав, свобод та законних інтересів громадян набула особливої актуальності.

Складовою частиною процесів забезпечення громадського порядку є формування сприятливих умов для реалізації життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості (уповноважених суб'єктів), які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз.

Очевидно, що для кожного суб'єкта забезпечення громадського порядку актуальним є питання здійснення організаційних заходів, спрямованих на реалізацію своїх функцій у відповідній сфері. Для цього необхідно враховувати загальні для кожного з суб'єктів сукупність заходів, виконання яких дозволяє досягти необхідного рівня ефективності у справі захисту національних інтересів від впливу загроз.

Практика діяльності із забезпечення громадського порядку свідчить, що важливою передумовою забезпечення громадського порядку на певній території є, насамперед, урахування місцевих особливостей, чітка організація та управління силами і засобами, можливість отримання своєчасної й достовірної інформації про вчинені правопорушення, оперативного реагування на неї⁴¹. Тобто в

⁴⁰ Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/>.

⁴¹ *Грабельников В. А.* Організація охорони громадського порядку в санаторно-курортних та інших зонах відпочинку громадян: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2007. 182 с.

кожному конкретному випадку організація діяльності передбачає проведення оцінки стану оперативної обстановки в певній адміністративно-територіальній одиниці, тому кожен із суб'єктів забезпечення громадського порядку повинен володіти інформацією щодо: рівня злочинності як в конкретному селі, регіоні, так і країні загалом; сил і засобів правоохоронних органів, які вони розташували в конкретній адміністративно-територіальній одиниці; наявності у поселеннях постійно проживаючих особливо небезпечних рецидивістів, раніше засуджених осіб, непрацюючих і підлітків, які не навчаються, та інших осіб, що потребують профілактичного впливу; характеру і територіального розміщення об'єктів можливого вчинення злочинів і поява осіб, які представляють підвищену криміногенну небезпеку: клуби, будинки культури, робочі гуртожитки виробничих підприємств, гуртожитки професійних навчальних закладів, місця тимчасового проживання (будинки відпочинку, санаторії, кемпінги і т. ін.), підприємства торгівлі та громадського харчування; відомостей, які характеризують соціально-економічну ситуацію в поселенні; інтенсивності, структури міжрайонної і районної міграції, а також сезонних переміщень населення; забезпечення умов комунікації суб'єктів правоохоронної діяльності; участі в охороні громадського порядку громадських об'єднань; об'єктивних факторів, що обмежують можливості громадських формувань у охороні громадського порядку; можливості використання ресурсів суб'єктів охорони громадського порядку.

У контексті дослідження питання організації діяльності із забезпечення громадського порядку, зупинимось на розгляді механізмів демократичного цивільного контролю у сфері забезпечення громадського порядку.

В Україні за роки незалежності сформовано державну політику у сфері сприяння розвитку громадянського суспільства, забезпечення відкритості та прозорості діяльності органів виконавчої влади, для реалізації якої створено відповідну нормативно-правову базу.

Забезпечення відкритості та прозорості державної політики є одним з пріоритетних завдань кожного органу виконавчої влади, для реалізації якого державні інституції повинні, зокрема, проводити консультації з громадськістю, здійснювати взаємодію з консультативно-дорадчими органами – громадськими радами, сприяти проведенню громадської експертизи своєї діяльності тощо.

Н. В. Гудима слушно зазначає, що принцип відкритості державної влади є її обов'язком із забезпечення можливості вільного доступу громадян до здійснення управління державними справами. Принцип прозорості органів державного управління полягає у встановленні органами державного управління умов, що забезпечують залучення громадян та інших об'єктів управління до прийняття управлінських рішень за рахунок створення і гарантування високого рівня їх обізнаності щодо змістового та процедурного аспектів державно-управлінської діяльності⁴².

Досвід демократичних держав світу засвідчує, що саме демократичний цивільний контроль дозволяє домогтися більшої ефективності в багатьох сферах суспільного життя – від реалізації соціальної політики до сфери державного управління.

Механізм демократичного цивільного контролю у сфері забезпечення громадського порядку функціонує шляхом: реалізації права складати протоколи про адміністративні правопорушення; участі інститутів громадянського суспільства у діяльності вповноважених суб'єктів із забезпечення охорони громадського порядку; реалізації права вживати спільно з працівниками правоохоронних органів заходів до припинення адміністративних правопорушень і злочинів; участі інститутів громадянського суспільства з органами Державної

⁴² Гудима Н. В. Принципи відкритості та прозорості в діяльності органів державного управління України: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 / Нац. акад. держ. управ. при Президентові України. Київ, 2008. 204 с.

прикордонної служби України в охороні державного кордону.

В Україні прийнято низку важливих законів, які розширили предмет, зміст і межі громадського контролю за діяльністю держави. Наприклад, громадські організації беруть участь у здійсненні цивільного контролю у сфері національної безпеки України.

Так, громадські організації, наділені певними державно-владними повноваженнями. Відповідно до КУпАП (ст. 255), у справах про адміністративні правопорушення, що розглядаються органами, зазначеними в ст. ст. 218–221, протоколи про правопорушення мають право складати уповноважені на те посадові особи. Протоколи про правопорушення мають право складати також представники громадських організацій або органів громадської самодіяльності: член громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону; громадський інспектор діючи в різних системах державного управління⁴³.

З огляду на зазначене вище, доцільно дослідити специфіку діяльності поліції з охорони публічного (громадського) порядку та вироблення шляхів підвищення ефективності їхньої діяльності з урахуванням положень ЗУ «Про Національну поліцію»⁴⁴ та Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції, затвердженої Наказом МВС України 28 липня 2017 р. № 650⁴⁵.

Як нами вже було зазначено вище, відповідно до ЗУ «Про Національну поліцію» поліція як центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку

⁴³ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 груд. 1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

⁴⁴ Про Національну поліцію: Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

⁴⁵ Інструкція з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 28 лип. 2017 р. № 650. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17>

(зокрема і на дільничних офіцерів поліції), надає поліцейські послуги у сферах:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги⁴⁶.

Зазначимо, що термін «надання поліцейських послуг», наведений у ЗУ «Про Національну поліцію», можна трактувати так, що працівники поліції покликані надавати послуги населенню і саме населення має оцінювати якість наданих послуг, тобто рівень довіри населення до діяльності поліції буде свідчити про ефективність їхньої роботи. Те ж саме можна сказати і про дільничних офіцерів поліції – рівень довіри населення, яке проживає на території поліцейської дільниці, до конкретного дільничного офіцера, який її обслуговує, є основним критерієм оцінювання його роботи.

Інструкцією з організації діяльності дільничних офіцерів поліції, затвердженою Наказом МВС України 28 липня 2017 р. № 650, до завдань ДОП віднесено:

- 1) діяльність, що ґрунтується на принципі взаємодії з населенням на засадах партнерства та має на меті співпрацю з громадянами, громадськими організаціями, установами, підприємствами різних форм власності;
- 2) взаємодію з органами державної влади та місцевого самоврядування, населенням й утвореними відповідно до чинного законодавства громадськими формуваннями з охорони громадського порядку;
- 3) виконання завдань, спрямованих на дотримання прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;

⁴⁶ Про Національну поліцію: Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

4) ужиття заходів для взяття на облік осіб, щодо яких здійснюється превентивна робота, підтримання в актуальному стані інформаційних підсистем Єдиної інформаційної системи МВС;

5) співпрацю з групами реагування патрульної поліції щодо застосування превентивних заходів стосовно осіб, які схильні до вчинення правопорушень та/або перебувають на превентивних обліках поліції;

6) інформування чергової частини органу (підрозділу) поліції у разі отримання від населення відомостей про осіб, які мають наміри вчинити кримінальні правопорушення або їх учинили, розшукуваних злочинців, осіб, які зникли безвісти;

7) організацію та контроль діяльності помічника ДОП, що полягає в плануванні роботи, наданні відповідних доручень та навчанні методики й тактиці роботи на поліцейській дільниці, перевірці якості, повноти та об'єктивності складених ним матеріалів;

8) підтримання професійного рівня шляхом навчання в системі службової підготовки та самопідготовки⁴⁷.

Як стверджують фахівці Асоціації українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів, використання старих підходів у діяльності поліції більше не в змозі вирішити проблеми громадського порядку і безпеки в сучасному суспільстві. У зв'язку з цим, виникає необхідність переходу до концепції поліцейської діяльності, в якій особливу увагу зосереджено на запобіганні злочинам (превентивним заходам) і процесу вирішення проблем у взаємодії з населенням за місцем проживання. Поліція не володіє достатніми ресурсами, щоб тільки власними силами впоратися з проблемами, які є першопричинами зростання злочинності, і, у такий спосіб,

⁴⁷ Інструкція з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 28 лип. 2017 р. № 650. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17>

потребує підтримки населення, громадських організацій, місцевої влади та ін.⁴⁸.

У посібнику «Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепції, теорія та практика», виданому Європейською мережею попередження злочинності (EUCPN), зазначено, що у світі існує чимало моделей організації діяльності поліції, орієнтованої на громаду, що пов'язано з відмінністю потреб у безпеці різних громад. Деякі з них спрямовані на вирішення проблеми підліткової злочинності, усунення таких криміногенних явищ, як пияцтво, вживання наркотиків, безробіття, незадіяність молоді в суспільному житті громади, для інших пріоритетним є налагодження ефективної та прозорої системи інформування про кримінальні правопорушення або попередження насильства у сім'ї тощо⁴⁹.

Досвід зарубіжних країн свідчить, що концепція поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду, – важливе доповнення традиційного стилю роботи поліції. Такий підхід характеризується тим, що поліція, переконуючи громадськість взяти на себе частку відповідальності за загальну якість життя у місті (районі, селі), натомість, повинна бути готова почути громаду і діяти відповідно до її вимог та інтересів. Водночас, партнерство між поліцією і населенням може бути успішним лише за умови довіри з обох сторін.

Проте, досягнення взаєморозуміння щодо суті концепції роботи поліції з населенням за місцем проживання є складним завданням. Найважливішим і першочерговим

⁴⁸ Впровадження в Україні поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду. Програма «Відкритість правоохоронної системи». *Асоціація українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів.* URL: <http://police-access.info/2015/08/vprovadzheniya-v-ukrajini-politsejskoji-diyalnosti-oriyentovanoji-na-hromadu/>.

⁴⁹ Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепції, теорія та практика: посібник. *Європейська мережа попередження злочинності (EUCPN).* URL: <https://www.slideshare.net/CentrePravo/eucpn>.

кроком є вироблення стратегії, яка, передусім, полягає у тому, що цей вид поліцейської діяльності розглядається як концептуальне поняття щодо забезпечення і підтримки спільних зусиль поліції і населення на основі партнерських відносин між ними, з метою більш ефективного і дієвого виявлення, запобігання та вирішення проблем громадського порядку і безпеки на місцях⁵⁰.

Поліція має реагувати на місцеві потреби й вимоги. Відповідні пріоритети мають визначати громади. Відтак, поліція повинна мати ресурси та можливості для вирішення не дуже значних, на перший погляд, проблем, які, однак, непокоять громадян. Наприклад, варто проводити зустрічі за участю населення, керівників органів місцевого врядування й поліції і разом визначати пріоритети в забезпеченні громадського порядку (концепція спільної відповідальності)⁵¹.

Варто зазначити, що ЗУ «Про Національну поліцію» одними з ключових показників ефективності поліції визначено саме довіру населення, відчуття ним своєї безпеки⁵². Важливим у реформуванні поліції є налагодження партнерських і взаємовигідних відносин з населенням. Потенційна готовність громади допомагати органам поліції у їхній роботі має стати показником досягнень на шляху реформування.

У цьому контексті розглянемо особливості діяльності дільничних офіцерів поліції з охорони публічного порядку.

⁵⁰ Впровадження в Україні поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду. Програма «Відкритість правоохоронної системи». *Асоціація українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів*. URL: <http://police-access.info/2015/08/vprovadzheniya-v-ukrajini-politsejskoji-diyalnosti-orijentovanoji-na-hromadu/>.

⁵¹ Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепції, теорія та практика: посібник. Європейська мережа попередження злочинності (EUCPN). URL: <https://www.slideshare.net/CentrePravo/eucpn>.

⁵² Про Національну поліцію: Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. Редакція від 06.02.2018. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

Інструкцією з організації діяльності дільничних офіцерів поліції передбачено, що з метою впровадження принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства ДОП організовує роботу за такими напрямками:

1. Протидія злочинності, профілактика правопорушень та охорона публічного порядку за участю населення.

2. Співпраця з органами місцевого самоврядування, представниками територіальних громад, населенням, керівниками підприємств, соціальних, навчальних та культурних закладів, закладів захисту дітей з метою реалізації принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства, обмін інформацією для подальшого її використання під час виконання службових обов'язків.

3. Визначення спільних пріоритетних напрямів роботи та її оцінювання з урахуванням думки і потреб громадськості.

Крім того, з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням, ДОП проводить відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування областей, районів, міст та сіл, інформує про стан законності, боротьби із злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території.

Дільничний офіцер поліції у межах поліцейської дільниці проводить серед населення роз'яснювальну роботу для формування у населення правової культури, негативного ставлення до суспільно небезпечних явищ з метою підняття іміджу поліції та про способи захисту і самооборони від злочинних посягань⁵³.

Дільничний офіцер поліції як єдиний представник Національної поліції у своїй діяльності керується Конституцією України, Законами України «Про Національну поліцію», «Про попередження насильства в сім'ї», «Про

⁵³ Інструкція з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 28 лип. 2017 р. № 650. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17>

адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», іншими законодавчими актами України, актами Президента України та КМУ, нормативними актами МВС України, Загальною декларацією прав людини, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

Нові принципи в діяльності поліції, викликані необхідністю підвищення рівня ефективності їхньої діяльності, якості надання поліцейських послуг, підвищення авторитету поліції та рівня довіри громадян⁵⁴.

Наразі поширеною є практика закріплення за дільничним території обслуговування з значним перебільшенням від норми, що викликано зменшенням кількості жителів поселень. Безперечно, такий підхід накладає свій відбиток на ефективність діяльності дільничного й досягнення ним поставлених цілей.

Варто зазначити, що однією з важливих форм роботи ДОП є налагодження тісних зв'язків з населенням. Так, дільничний офіцер має особисто познайомитись з мешканцями, встановити з ними довірливі відносини, що в надалі сприятиме профілактиці злочинів, зокрема встановленню осіб, схильних до вчинення правопорушень, звільнених з місць позбавлення волі, тих, хто має вогнепальну зброю, вчиняє сімейно-побутові правопорушення чи зловживає алкоголем або наркотиками та ін. На думку пересічних громадян, дільничний офіцер поліції має підтримувати правопорядок не лише на ввіреній йому поліцейській дільниці, в й кожному окремому будинку, тому зі своїми проблемами населення насамперед звертається до дільничного. Дійсно, щоб досягти успіху у своїй роботі, дільничному варто знати, хто мешкає в кожному приватному

⁵⁴ Мельник В. І. Дотримання прав і свобод людини дільничними офіцерами поліції під час охорони публічного порядку в сільській місцевості. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 3. С. 112–117.

будинку, чи в порядку документи мешканця, чим займається та хто його відвідує.

Слушною є думка М. В. Лошицького, який стверджує, що кожен громадянин проживає у певному колективі на порівняно невеликій території, де усі мешканці знають один одного в обличчя (село, населений пункт, квартал міста чи декілька кварталів, вулиця з її жителями). Такий колектив має назву – громада⁵⁵.

Отже, до охорони публічного порядку доцільно залучати місцевих мешканців – громаду, що, спонукатиме громадськість до протидії злочинності, сприятиме підвищенню громадської свідомості та рівня довіри до правоохоронних органів загалом, і до дільничних офіцерів поліції зокрема.

Крім того, переконані, що зміцненню громадського порядку сприятиме правомірна поведінка громадян, що передбачає виконання ними встановлених правил поведінки в громадських місцях.

В контексті цього, доцільно розглянути основні функції адміністративної діяльності ДОП, до яких віднесено: попередження та розкриття злочинів, забезпечення охорони публічного порядку на поліцейській дільниці, проведення профілактичних заходів з метою підтримання публічного порядку в територіальних громадах.

Успіх діяльності працівників поліції залежить від того, наскільки добре ДОП знається на специфіці поліцейської дільниці, володіє інформацією про життєві устої місцевого населення, їх сімейний побут, а також про осіб, схильних до скоєння адміністративних правопорушень і злочинів. Профілактична робота, що проводиться працівниками поліції з метою забезпечення публічного порядку в територіальних громадах, спрямована, насамперед, на забезпечення особистої безпеки громадян, захист їхніх

⁵⁵ *Лошицький М. В.* Адміністративно-правові відносини в сфері охорони громадського порядку: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2002. С. 90.

прав, свобод і власності, виявлення осіб, винних у вчиненні протиправних дій та притягнення їх до відповідальності⁵⁶.

Необхідною умовою підвищення відповідальності ДОП є участь громадян в оцінці їхньої діяльності. Основним критерієм оцінювання роботи кожного конкретного дільничного офіцера має стати рівень довіри населення, яке проживає на території поліцейської дільниці, яку він обслуговує, і чим цей рівень вищий, тим ефективніша його робота. Натомість, необхідність підвищення рівня довіри населення до діяльності поліції, зокрема і до діяльності дільничного офіцера поліції, набуває особливої актуальності саме в аспекті життя конкретних територіальних громад, де дільничний офіцер поліції – ключова фігура у правоохоронній системі, адже люди зі своїми проблемами звертаються, насамперед, до нього. Повною мірою це стосується і забезпечення публічного порядку на певних територіях⁵⁷.

Отже, найважливіша сфера діяльності співробітника органів поліції – громадські місця. Проте, заходи з охорони громадського порядку співробітниками поліції, як правило, ініціативно не плануються. Так само самотійно не плануються і не мають системного характеру заходи індивідуальної профілактики. Перевірка осіб, які перебувають на обліку, в основному здійснюється при комплексних заходах, а також при роботі з розкриття злочинів на поліцейській дільниці.

Причинами цього, безперечно, є низький рівень управлінської діяльності суб'єктів, що здійснюють

⁵⁶ Мельник В. І. До питання забезпечення публічного (громадського) порядку в сільській місцевості. *Молодь: освіта, наука, духовність*: матер. XIV Всеукр. наук. конф. студентів і молодих вчених: у 2-х ч. Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» (Київ, 4–6 квіт. 2017 р.). Київ: Університет «Україна», 2017. Ч. 2. С. 295–296.

⁵⁷ Мельник В. І. Особливості організації діяльності дільничних офіцерів поліції по охороні публічного (громадського) порядку у сільській місцевості. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2016. № 1 (36). С. 118–123.

керівництво співробітниками поліції; неналежним чином організована робота з навчання співробітників поліції та узагальнення позитивного досвіду; відсутність методичних матеріалів з визначеної проблеми. Варто вказати й інші причини, зокрема значну завантаженість співробітників поліції роботою внаслідок її багатофункціональності, низький освітній рівень, незначний стаж роботи на займаній посаді.

Зважаючи на викладене вище, можна зробити висновок, що охорона громадського порядку в аспекті пов'язання з особливостями життя конкретних територіальних громад сьогодні набуває особливого значення. Статистичні дані свідчать, що адміністративні правопорушення, які посягають на громадський порядок, складають приблизно шосту частину від загальної кількості адміністративних правопорушень, що розглядаються поліцією. Серед них майже чверть становлять справи про дрібне хуліганство, біля 70 % – справи про появу у громадських місцях у п'яному вигляді та розпиття алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях і приблизно 5 відсотків – справи про інші порушення громадського порядку⁵⁸.

Доречною є думка М. В. Лошицького, який вказує, що, на перший погляд, може здатися, що кожне правопорушення, незалежно від того, в якій сфері воно скоєне, посягає на громадський порядок. Певною мірою це саме так, проте синтез елементів поняття громадського порядку дозволяє чітко розмежовувати межі посягання на громадський порядок.

На думку науковця, поняття громадського порядку являє собою категорію, яка головним чином складається з трьох основних елементів:

– зміст громадського порядку;

⁵⁸ *Константинов С. Ф., Братель С. Г., Дрозд О. Ю., Білик В. М. та ін.* Адміністративні проступки, підвідомчі міліції: кваліфікація, доказування, особливості провадження: мультимедійний навч. посіб. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/1025>.

- засоби його регулювання;
- цілі встановлення громадського порядку⁵⁹.

Зазначену позицію поділяє І. М. Копотун. На думку вченого, громадський порядок – це урегульована правовими та іншими соціальними нормами певна частина суспільних відносин, які складають режим життєдіяльності у відповідних регіонах, забезпечують недоторканність життя, здоров'я та гідності громадян, власності та умов, що склалися для нормальної діяльності установ, підприємств, організацій, посадових осіб і громадян. Правильним є твердження науковця, що громадський порядок – це специфічний, охоронюваний державою феномен, який у широкому розумінні охоплює всю сукупність відносин, які складаються у суспільстві; громадський порядок – це певний стан відносин у суспільстві, який врегульований винятково правовими нормами (і ні в якому разі не моральними, звичаєвими і т. ін.), що є частиною всієї системи охоронюваних відносин – особливою сферою суспільних відносин, яка забезпечує сприятливі умови для існування всіх членів суспільства; охорона громадського порядку, як об'єкта кримінально-правового захисту втілює в собі створення нормальних умов для виробництва, культурного відпочинку і спілкування громадян, функціонування органів державної влади, а також забезпечення недоторканості громадян і спокій у громадських місцях⁶⁰.

У своєму дисертаційному дослідженні на тему: «Громадський порядок як об'єкт кримінально-правової охорони» І. М. Копотун констатує, що підвищення якості та інтенсивності діяльності правоохоронних органів сприяло певному поліпшенню криміногенної ситуації в Україні, що позначилося на зниженні рівня загальнокримінальної

⁵⁹ *Лошицький М. В.* Адміністративно-правові відносини в сфері охорони громадського порядку: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2002. 181 с.

⁶⁰ *Копотун І. М.* Кримінально-правові засади охорони громадського порядку в Україні. *Правознавець*. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/16524/%B2#chapter>.

злочинності у громадських місцях, зокрема, на вулицях, майданах, у парках та скверах. Водночас істотних змін у тенденціях злочинності не відбулося через низку об'єктивних та суб'єктивних чинників, зокрема:

- недостатнє вивчення та врахування демографічних, психофізіологічних, кримінально-правових, соціально-рольових та моральних якостей осіб, які вчиняють або схильні до вчинення злочинів;

- неефективні розстановка та управління силами й засобами керівниками органів поліції та поверховий аналіз криміногенних чинників, що зумовлюють поширення злочинних виявів, зокрема у регіонах;

- форми профілактичної діяльності й тактика її проведення у сфері протидії злочинним виявам, що мають місце на вулицях, майданах, у парках та скверах, належним чином не відпрацьовані й не апробовані практикою на їх ефективність та дієвість⁶¹.

На сьогодні на кількість правопорушень, що посягають на громадський порядок, великий вплив чинить війна на Сході України, як наслідок, в обігу перебуває велика кількість незаконної зброї, що теж впливає на криміногенний рівень в державі. Також до основних причин тривожного зростання кількості злочинів проти громадського порядку можна віднести падіння економіки в країні, зростання кількості безробітних, зубожіння населення, вимушену внутрішню міграцію та ін.

Злочини проти громадського порядку здебільшого пов'язані із заподіянням шкоди особі, пошкодженням майна. Часто хуліганство стає причиною вчинення більш тяжких злочинів. Так, наприклад, в Узагальненні практики розгляду справ про злочини проти громадського порядку та моральності (хуліганство) Тростянецького районного суду Вінницької області, хуліганство є одним із найпоширеніших правопорушень, спрямованих проти громадського порядку. Особа, яка вчинила хуліганство, посягає на суспільні

⁶¹ Копотун І. М. Громадський порядок як об'єкт кримінально-правової охорони: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 213 с.

відносини, що забезпечують нормальні умови життя людей у різних сферах суспільно корисної діяльності, спокійний відпочинок і дотримання правил поведінки в суспільному житті та побуті, часто завдає шкоди особистим інтересам людей, їхньому здоров'ю, власності, навколишньому середовищу тощо⁶².

Натомість, міськими та селищними радами на вирішення проблем профілактики злочинності приймаються Комплексні програми профілактики злочинності, що затверджуються рішенням сесії селищної ради.

Так, наприклад, у Комплексній програмі профілактики правопорушень та боротьби зі злочинністю на території Лeticівської селищної ради Хмельницької області на 2016–2020 роки зазначено: «Криміногенна ситуація продовжує залишатись складною, а профілактика злочинності потребує додаткових заходів організаційного та практичного характеру. Домінуючою проблемою залишається забезпечення охорони громадського порядку, комплексне використання сил та засобів в системі єдиної дислокації, своєчасне маневрування патрульно-постовими нарядами. З цих причин мобілізація сил для боротьби з криміналітетом ускладнюється тим, що оперативні підрозділи періодично відволікаються для охорони громадського порядку. З року в рік зростає число поставлених на облік наркоманів та неповнолітніх, які з причин низького ступеня зайнятості і працевлаштування допускають правопорушення. Розповсюджений характер набувають злочини, пов'язані із незаконним заволодінням транспортними засобами, крадіжками майна громадян. Потребує поліпшення робота з громадськими формуваннями,

⁶² Узагальнення практики розгляду справ про злочини проти громадського порядку та моральності (хуліганство). *Тростянецький районний суд Вінницької області.* URL: <https://tr.vn.court.gov.ua/sud0225/analiz/4477/>.

з відновлення та утримання пунктів охорони громадського порядку»⁶³.

Сьогодні рівень злочинності є значним, тому особливого значення набувають саме профілактичні заходи, зокрема з метою попередження причин виникнення злочинів має проводитись роз'яснювальна робота як серед дітей, так і дорослого населення.

М. В. Лошицький зазначає, що в загальній тенденції зменшення кількості правопорушень та зменшення кількості правопорушень, що посягають на громадський порядок, все-таки присутні елементи збільшення кількості деяких правопорушень. Наприклад, стрільба з вогнепальної, холодної металевий чи пневматичної зброї в населених пунктах і в не відведених місцях або з порушенням установленого порядку⁶⁴.

Зростання кількості цих правопорушень можна також пояснити нестабільністю громадського порядку. Більшість громадян придбаває зброю для самозахисту, тобто сучасна криміногенна ситуація створює передумови для побоювання за власну безпеку, тому громадяни купують зброю, щоб захистити себе. Водночас, як вже зазначалося, недостатня правова освіта громадян, а також відсутність законодавства про зброю створює передумови для зростання таких правопорушень.

Зазначимо, що більшість злочинів мають латентний характер, тому залишаються нерозкритими. Т. І. Шевчук вказує, що причини неповної реєстрації злочинів можуть бути найрізноманітніші – від випадків, коли особі невідомо про вчинений злочин до приховування злочинних фактів самими працівниками правоохоронних органів. У сільській

⁶³ Комплексна програма профілактики правопорушень та боротьби зі злочинністю на території Летичівської селищної ради Хмельницької області на 2016–2020 роки, затверджена Рішенням 2 сесії VII скликання Летичівської селищної ради від 6 січ. 2016 р. № 4. URL: <http://letychiv.km.ua/>

⁶⁴ Лошицький М. В. Адміністративно-правові відносини в сфері охорони громадського порядку: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2002. 181 с.

місцевості про значну частину насильницьких злочинів взагалі не повідомляється. Це пов'язується зі схильністю сільських мешканців до самостійного вирішення конфліктів на противагу звернення за допомогою до правоохоронних органів⁶⁵.

Крім того, варто зазначити, що Верховною Радою України у першому читанні було прийнято проєкт Закону «Про муніципальну варту» від 18 травня 2015 р. № 2890 (29 серпня 2019 р. проєкт було відкликано), метою якого визначалось удосконалення системи захисту життя, здоров'я, прав і свобод членів територіальних громад, їх власності, природного середовища, інтересів місцевих громад від протиправних посягань. Проєктом передбачено, що муніципальна варта виконуватиме роль підконтрольного місцевим громадам механізму забезпечення законності та правопорядку на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Законопроєкт визначає муніципальну варту як орган в системі місцевого самоврядування з метою забезпечення на території, що перебуває під юрисдикцією відповідної ради, охорони громадського порядку, законності, прав, свобод і законних інтересів громадян. До завдань муніципальної варти віднесено забезпечення охорони громадського порядку на території юрисдикції відповідної місцевої ради, у взаємодії з органами внутрішніх справ; профілактика правопорушень; охорона майна, що перебуває у комунальній власності; надання окремих видів правової та соціальної допомоги громадянам, органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам та організаціям, що здійснюють свою діяльність на території відповідної міської ради та місцевої ради об'єднаної територіальної громади тощо⁶⁶.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що з-поміж розглянутих нами форм і методів організації діяльності із

⁶⁵ Шевчук Т. І. Щодо латентності насильницьких злочинів у сільській місцевості. *Форум права*. 2012. № 4. С. 1070–1074.

⁶⁶ Про муніципальну варту: Проєкт Закону від 18 трав. 2015 р. № 2890. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55192

забезпечення громадського порядку в аспекті життя територіальних громад, можна виокремити такі, що відносяться до інституційних груп – інформаційне забезпечення певного виду діяльності, цивільного демократичного контролю, та забезпечення організаційно-функціонально визначеної спеціалізації уповноважених суб'єктів у певній сфері соціального адміністрування.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства з'являються нові форми і методи регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення громадського порядку. Однак, як показує дослідження проблеми в історичній ретроспективі, не кожен крок є ефективним й знаходяться у правовому полі країни.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи викладене, варто вказати, що складовою частиною процесів забезпечення громадського порядку є формування сприятливих умов для реалізації життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості (уповноважених суб'єктів), які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз.

При здійсненні організаційних заходів, спрямованих на реалізацію суб'єктами забезпечення громадського порядку своїх функцій, необхідно враховувати загальні для кожного з цих суб'єктів сукупність заходів, виконання яких дозволяє досягти необхідного рівня ефективності у справі захисту національних інтересів від впливу загроз.

Важливою в аспекті забезпечення громадського порядку є більш широка інформаційна робота, зокрема щодо можливостей та доступності допомоги постраждалим – жертвам від протиправних дій, а також можливих ризиків і шляхів їх мінімізації. Це, натомість, доводить потребу проведення соціологічних досліджень, що дозволяють вивчити оцінку населенням ситуації з криміногенної ситуації на рівні окремих районних центрів чи навіть окремого села. Думка пересічних громадян є відображенням місцевої ситуації у сфері охорони громадського порядку та сприяє визначенню шляхів поширення інформації на місцевому рівні, оцінці рівня взаємодії всіх суб'єктів публічного адміністрування у сфері забезпечення громадського порядку.

Вибір форм публічного адміністрування у сфері забезпечення громадського порядку доцільно здійснювати, зважаючи на основні напрями організації відповідної діяльності, а саме: посилення взаємодії правоохоронних органів, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення громадського

порядку; активізація участі широких верств населення у правоохоронній діяльності; забезпечення належного матеріально-технічної і фінансової підтримки діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості, які задіяні у справі забезпечення громадського порядку; поліпшення стану правопорядку в селах, створення додаткових умов для забезпечення особистої безпеки громадян і профілактики правопорушень; проведення роботи з молоддю у напрямі залучення їх до суспільно корисної праці.

Поліція як центральний орган виконавчої влади служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку. Важливим у реформуванні поліції є налагодження партнерських і взаємовигідних відносин з населенням. Одними з ключових показників ефективності поліції є довіра населення, відчуття ним своєї безпеки. Потенційна готовність громади допомагати органам поліції у їхній роботі має стати показником досягнень на шляху реформування.

Натомість, належний соціально-правовий захист дільничних офіцерів поліції, а саме забезпечення їх усім необхідним для роботи майном і технікою, зокрема, для підвищення мобільності – виділення службового автомобіля, належне фінансове та соціальне забезпечення, гідні умови життя як самого поліцейського, так і членів його родини, є важливою складовою успішної діяльності дільничного та гарантією дотримання ним прав і свобод людини.

Організаційно-правовий компонент правоохоронної діяльності проявляється в тому, що суб'єкти забезпечення громадської безпеки і порядку повинні мати в своєму розпорядженні науково-практичну систему соціального управління, що дозволить їм ефективно впливати на оперативну ситуацію в населених пунктах, які ними обслуговуються, та на прилеглих до них територіях, тобто стратегію державного управління у певній сфері соціальної

активності, завдяки якій може здійснюватись міжгалузеве управління.

З огляду на положення Закону України «Про національну безпеку України», в державі повинно бути розроблено Стратегію громадської безпеки, яка формально відокремлює стратегічні питання забезпечення громадської безпеки від забезпечення громадського порядку. Зважаючи на об'єктивну зумовленість цих двох понять, що підтверджується положеннями зазначеного Закону України, в межах національної безпеки, питання забезпечення громадського порядку можуть бути частково охоплені Стратегією громадської безпеки, яка володіє міжгалузевим характером.

Організаційно-правовий напрям реалізації і захисту національних інтересів від загроз національній безпеці в аспекті забезпечення громадського порядку охоплює питання розробки та реалізації науково-практичної системи – Стратегії громадської безпеки. Її запровадження дозволить правильно та ефективно використовувати сили і засоби всіх суб'єктів забезпечення громадської безпеки і порядку для виконання покладених на них завдань.

Правоохоронна система України повинна сприймати відповідну Стратегію як необхідний механізм, застосування якого дозволить забезпечити ефективність їхньої діяльності за основними напрямками, організаційно-правового узгодження питань діяльності правоохоронців в адміністративно-правових, кримінально-процесуальних, оперативних формах діяльності.

Необхідним є формування організаційної конструкції (платформи), що поєднувала б зусилля у сфері забезпечення громадської безпеки і порядку, яку можна визначити як цивільний сектор безпеки, функціональність якої має забезпечуватись шляхом розробки політики, стратегії та доктрини діяльності суб'єктів забезпечення громадської безпеки і порядку, тобто організаційно-правових механізмів здійснення суб'єктами забезпечення громадського порядку узгоджених заходів щодо реалізації і захисту національних інтересів від загроз.

Захист національних інтересів від загроз, які представляють прояви негативних соціальних явищ, передбачає запобігання цим проявам шляхом використання потенціалу стратегії національної безпеки України. Такими загрозами, зокрема, є тероризм; незаконне розповсюдження та обіг зброї; злочини, пов'язані з торгівлею людьми, які характеризують тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України, тобто загрози національній безпеці України.

Сучасний етап розвитку українського суспільства сприяв появі нових форм і методів регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення громадського порядку. Однак, як показує дослідження проблеми в історичній ретроспективі, не кожен крок є ефективним і знаходиться у правовому полі країни.

До форм і методів організації діяльності із забезпечення громадського порядку віднесено ті, що належать до інституційних груп – інформаційне забезпечення певного виду діяльності, цивільного демократичного контролю, та забезпечення організаційно-функціонально визначеної спеціалізації уповноважених суб'єктів у певній сфері соціального адміністрування.

Зважаючи на загальне для всіх суб'єктів забезпечення громадського порядку завдання – налагодження тісних зв'язків з населенням, діяльність дільничного офіцера поліції передбачає систематизовану сукупність заходів, спрямованих на його виконання. Також для відповідних суб'єктів важливим є застосування соціальних методів управління, що сприяє налагодженню партнерських і взаємовигідних відносин з населенням. Одним з ключових показників ефективності діяльності правоохоронного органу є довіра населення, відчуття ним своєї безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабенко А. М., Бусол О. Ю., Костенко О. М. та ін. Кримінологія: підручник / за заг. ред. Ю. В. Нікітіна, С. Ф. Денисова, Є. Л. Стрельцова. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків : Право, 2018. 416 с.
2. Белоусов Ю. Л., Гацелюк В. О., Шевченко К. Б., Мартиненко О. А. Національні превентивні механізми проти катувань і жорстокого поводження в Україні: критичний аналіз ситуації: монографія / за заг. ред. О. А. Мартиненка. К.: Атіка-Н, 2010. 136 с.
3. Галунько В. М. Органи слідства в державах різних правових систем та в Україні: порівняльний аналіз. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки: збірник наукових праць*. Херсон: НВХДУ, 2016. № 6 (2). С. 50–52.
4. Городовенко В. В., Ганзенко О. О., Макаренков О. Л. Судові, правоохоронні та правозахисні органи України: навч.-метод. посіб. Запоріжжя, 2012. 181 с.
5. Грабельников В. А. Організація охорони громадського порядку в санаторно-курортних та інших зонах відпочинку громадян: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2007. 182 с.
6. Джужа О. М., Василевич В. В., Кулакова Н. В. та ін. Організована злочинність в Україні та країнах Європи: посібник / за заг. ред. О. М. Джужі. К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 247 с.
7. Дубина В. І. Запобігання торгівлі людьми оперативними підрозділами національної поліції України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1 (11). С. 248–249.
8. Заєць О.М. Інститут аналітичного супроводження досудового розслідування кримінального провадження в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. №4. С. 17.

9. Інструкція з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 28 лип. 2017 р. № 650. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17>

10. Клітченко О. С. Забезпечення внутрішньої безпеки країн у контексті нових загроз і викликів (Болгарія, Румунія, Словаччина та Угорщина). *Національний інститут проблем міжнародної безпеки*. URL: http://www.niisp.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s=prnb3&issue=2005_

11. Колодяжний М. Г. Запобігання злочинності у країнах Латинської Америки *Теорія і практика правознавства*. 2015. Вип. 1 (7). С. 1–2.

12. Комплексна програма профілактики правопорушень та боротьби зі злочинністю на території Летичівської селищної ради Хмельницької області на 2016–2020 роки, затверджена Рішенням 2 сесії VII скликання Летичівської селищної ради від 6 січ. 2016 р. № 4. URL: <http://letychiv.km.ua/>

13. Константінов С. Ф., Братель С. Г., Дрозд О. Ю., Білик В. М. та ін. Адміністративні проступки, підвідомчі міліції: кваліфікація, доказування, особливості провадження: мультимедійний навч. посіб. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/1025>.

14. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/>.

15. Користін О. Є., Албул С. В., Холостенко А. В., Заєць О. М. та ін. Основи кримінального аналізу: посібник з елементами тренінгу / Одеса: ОДУВС, 2016. 112 с.

16. Корнієнко М. В. Протидія організованих злочинності в країнах ЄС та США. К.: Правник, 2002. 291 с.

17. Кримінальний кодекс України Верховна Рада України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page7>.

18. Куракин А. В., Костенников М. В. Административно-правовое противодействие коррупции в системе государственной службы и в деятельности

сотрудников полиции Российской Федерации и зарубежных государств. *Российское полицейское право*. 2013. № 1. URL: http://e-notabene.ru/pm/article_735.html.

19. Лепісевич О. Проблеми реалізації та захисту прав потерпілих від злочину. *Вісник прокуратури*. 2008. № 5. С. 102–109.

20. Лисенко А. М. Вплив незаконного обігу вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин на вчинення злочинів терористичної спрямованості. *Право і безпека*. 2010. № 4 (36). С. 193–198.

21. Литвинов О. М. Стратегія протидії злочинності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1 (1). С. 377–387.

22. Литвинчук О. І. Процесуальний статус слідчого в кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2007. 20 с.

23. Лобойко Л. Новий Кримінальний процесуальний кодекс України : яку музику виконують його розробники? *Право України*. 2008. № 12. С. 94–95.

24. Лошицький М. В. Адміністративно-правові відносини в сфері охорони громадського порядку: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2002. 181 с.

25. Мельник В. І. До питання протидії злочинності в сільській місцевості. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2015. № 1 (34). С. 187–189.

26. Мельник В. І. Дотримання прав і свобод людини дільничними офіцерами поліції під час охорони публічного порядку в сільській місцевості. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 3. С. 112–117.

27. Мельник В. І. Особливості протидії злочинності в сільській місцевості. *Актуальні проблеми досудового розслідування*: матер. IV наук.-практ. конф. (Київ, 1 лип. 2015 р.). Київ: НАВС, 2015. С. 117–119.

28. Мельник В. І. Охорона громадського порядку в сільській місцевості (взаємодія органів внутрішніх справ із населенням і громадськими формуваннями). *Молодь: освіта, наука, духовність*: матер. XII Всеукр. наук. конф. студентів і

молодих вчених (Київ, 21–22 квіт. 2015 р.): у 2-х ч. Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». ВМГО студентів-інвалідів «Гаудеамус». Студентське наукове товариство. Київ, 2015. Ч. 1. С. 357–359.

29. Мельник В. І. Правові та організаційні засади забезпечення громадського порядку в сільській місцевості: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. К., 2018. 273 с.

30. Мельник В. І. Соціологічний аспект попередження органами поліції злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, в сільській місцевості. *Інформація і право*. 2017. № 3 (22). С. 139–146.

31. Обласна цільова комплексна програма профілактики та протидії злочинності у Київській області на 2017–2020 роки «Безпечна Київщина». *Додаток до рішення Київської обласної державної адміністрації*. Київ, 2017. 27 с.

32. Півненко В. Проект нового Кримінально-процесуального кодексу: невдачі і прорахунки. *Вісник прокуратури*. 2010. № 11. С. 36–40.

33. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія. Х.: Арсіс, ЛТД, 2007. 576 с.

34. Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепції, теорія та практика: посібник. *Європейська мережа попередження злочинності (EUCPN)*. URL: <https://www.slideshare.net/CentrePravo/eucpn>.

35. Присяжнюк Т. Актуальні питання охорони прав потерпілого від злочину. *Вісник Верховного Суду України*. 2006. № 12. С. 23–26.

36. Присяжнюк Т. Передумови формування інституту потерпілого у кримінальному праві України. *Право України*. 2005. № 7. С. 65–68.

37. Про затвердження Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лют. 2016 р. № 111. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/111-2016-%D0%BF>

Наукове видання

ДЯКІН Ярослав Олександрович
КОПАН Олексій Володимирович
АНДРОСЮК Вячеслав Георгійович

**ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
УКРАЇНИ НА СТАН КРИМІНОГЕННОЇ
СИТУАЦІЇ**

Аналітичний огляд

Комп'ютерна верстка: *Я.О. Дякін*

Підп. до друку 28.08.2022. Формат 60х84/16
Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум.друк.арк. 2,56. Наклад 20 прим.

Віддруковано в друкарні ТОВ «7БЦ»
03067, м. Київ, вул. Олекси Тихого, 84
e-mail: 7bc@ukr.net, тел: (044) 592-00-80
Свідцтво суб'єкта видавничої справи ДК №5329
від 11.04.2017